

Het Nieuwe Instituut

architectuur
design
e-cultuur

Aanvulling op het beleidsplan 'Creativiteit als Noodzaak'
November 2013, Summary

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Voortraject
2. Inhoudelijke visie
 - 2.1 Geen Tabula Rasa
 - 2.2 Grondslagen van Het Nieuwe Instituut
 - 2.3 Bijzondere positie research
3. Van visie naar programmering
 - 3.1 Kalenderjaar 2014, 2015, 2016
 - 3.2 Landschap en Interieur
 - 3.3 De Dingen en De Materialen
4. Schaalgroottes: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal

Tot besluit

Inleiding

Als erfgenaam van drie voormalige sectorinstituten, Virtueel Platform, NAI en Premisela, is Het Nieuwe Instituut product én onderdeel van een veranderde politieke werkelijkheid. De overheidsfinanciering van kunst en cultuur is in de huidige cultuurplanperiode aanzienlijk verkleind. Bovendien verbond het kabinet Rutte I de legitimatie voor de 'investering' van publieke middelen sterker dan voorheen aan een economisch perspectief. Dit verschoven perspectief beïnvloedt de perceptie van Het Nieuwe Instituut en zal ook zijn uiteindelijke beoordeling kleuren. Tegelijk is de oprichting gerelateerd aan de meer algemene vraag hoe cultuur – en in het verlengde daarvan een culturele infrastructuur – haar bemiddelende rol kan vervullen in een door de economie gedomineerde werkelijkheid.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Jet Bussemaker sprak onlangs over een rol van cultuur, die zich niet eenduidig in economische termen laat vatten. Zij benadrukte weliswaar expliciet het belang van de creatieve industrie en innovatie voor haar cultuurbeleid. Maar overeenkomstig haar beleidsbrief ('Cultuur beweegt. De betekenis van cultuur in een veranderende samenleving', ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2013) gaf zij aan dat er tevens oog moet zijn voor de maatschappelijke context waarbinnen dit proces van innovatie plaatsvindt en zag zij juist daarin een rol voor de cultuur weggelegd.

In gelijkaardige termen sprak mevrouw Schreurs, wethouder van cultuur, design, innovatie en openbare ruimte in Eindhoven. Bij de recente opening van de tentoonstelling De Gezonde Mens in het Designhuis signaleerde zij het ontstaan van een samenleving waarin cultuur en economie niet langer als twee verschillende entiteiten worden beschouwd, maar als een hybride. Ook de rollen van de overheid en de markt raken, de burger en de consument raken vervlochten. 'Dit is een complexe tijd' zei de wethouder, 'maar zoveel interessanter dan de jaren negentig, omdat wij nu voorbij dat pure economische perspectief weer na kunnen denken over de wijze waarop wij onze samenleving willen organiseren. Welke rol willen wij als burgers vervullen?' Overheden, culturele instellingen, burgers en ontwerpers moeten volgens de wethouder opnieuw leren lopen, omdat oude wetten niet langer gelden en nieuwe nog niet of nauwelijks zijn uitgedacht, laat staan beproefd.

De minister en de wethouder van één van de meest innovatieve regio's delen een cultuuropvatting waarin de creatieve industrie en innovatie centraal staan. Interessant genoeg zijn zij daarnaast allebei op zoek naar een maatschappelijke, sterker nog culturele inbedding van deze fenomenen. Dit perspectief, waarbij het belang van innovatie binnen een maatschappelijke context wordt gewogen en zowel een economische als een culturele component kent, heeft de uitgangspunten beïnvloed waarop Het Nieuwe Instituut zijn beleidsvisie heeft ontwikkeld.

I. Voortraject

Hoewel Het Nieuwe Instituut binnen de totale culturele infrastructuur een middelgrote partij is, bekleedt het binnen het overheidsbeleid voor creatieve industrie en op de terreinen van architectuur, design en e-cultuur een sleutelpositie. Het Nieuwe Instituut wenst uitdrukkelijk in netwerkverband en op basis van partnerships te opereren, ten behoeve van uiteenlopende groepen betrokkenen en belangstellenden. De volgende overwegingen hebben hier een rol bij gespeeld.

Omgeving

Het culturele veld is door een veelheid aan factoren – van een economische crisis tot een terugtrekkende overheid – in beweging. Een open houding en nieuwsgierigheid naar het potentieel van mogelijke partners zijn daarom noodzakelijke voorwaarden. In het verlengde van het kabinetsbeleid inzake creatieve industrie zijn inmiddels het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, de Creative Council en verschillende topteam opgericht. De brancheorganisaties hebben zich verenigd in de Federatie Dutch Creative Industries. Het Nieuwe Instituut ziet uitdrukkelijk kansen in het netwerk, mits partijen zich willen toeleggen op het ontwikkelen van instrumentarium dat elkaar aanvult. Innovatie is immers leidend voor de gehele sector.

Beleidsvorming

Het interne proces van beleidsvorming heeft bij Het Nieuwe Instituut onder meer de vorm gekregen van een vierweekse ‘klooster’-periode. In die tijd kreeg de gehele organisatie – daarbij gevoed door stemmen van buiten – de ruimte zich te buigen over een door de directeur geformuleerd discussiestuk. Het instituut bleef gedurende deze periode publiek toegankelijk. Voor de ogen van de bezoekers – belangrijk voor de open cultuur die Het Nieuwe Instituut nastreeft – groeiden drie verschillende organisaties in deze periode tot een hechte gemeenschap.

Extern is de beleidsvorming gevoed door honderden gesprekken met partijen buiten de organisatie. De komst van Het Nieuwe Instituut wordt gezien als een belangrijke stap, juist vanwege het breed gedeelde besef dat radicale ontwikkelingen op het gebied van digitalisering nog onvermoede effecten zullen hebben op de organisatie van onze economie, de rol van de verschillende overheden, de praktijk van het gehele ontwerpveld en de positie van de gebruiker. Daarnaast blijft ook de vraag naar de specificiteit van een discipline en de erfenis van de verschillende sectorinstituten voor de verschillende achterbannen van blijvend belang. Ook die is als intrinsiek onderdeel van het beleid in de toekomstplannen verwerkt.

Vliegende Start

De afgelopen periode wordt niet eenduidig gekenmerkt door contemplatie, verkenning, netwerkvorming en beleidsontwikkeling. Integendeel. Een portefeuille van tachtig lopende projecten vormde, naast de continuïteit van de archief- en erfgoedtaak, de erfenis van de drie sectorinstituten. We selecteerden deze projecten op de waarde die ze konden hebben voor de toekomstige agenda, een mogelijke werkwijze en een daaraan verbonden publieksbenadering van Het Nieuwe Instituut. Die indrukwekkende lijst zorgde voor een vliegende start.

Stakeholdersbrief

Het eerste resultaat van de verschillende beleidsoverwegingen is opgetekend in een zogeheten stakeholdersbrief. Deze tekst werd onder meer met het ministerie van OCW, het ministerie van BuZa, het ministerie van I&M, de Federatie Dutch Creative Industries, de Creative Council en het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie gedeeld. De productieve respons, in combinatie met enkele lichte accentverschuivingen in het cultuurbeleid van het huidige kabinet, was vervolgens aanleiding de inhoudelijke basis van Het Nieuwe Instituut, een beoogde werkwijze en het programma voor 2014, meer definitief gestalte te geven.

2. Inhoudelijke visie

Sommigen beschouwen de oprichting van Het Nieuwe Instituut als de weemoedig stemmende uitkomst van een cultuurpolitiek, die haar ooit zo verlichte en sociale ambities heeft ingeruild voor een marktideologie. Toch blijkt de Nederlandse culturele infrastructuur door de jaren heen gebouwd te zijn op vrijwel hetzelfde type overwegingen; van formele criteria als kwaliteit tot legitimerende noties als bezoekersaantallen of participatie. De politieke kleur van de opeenvolgende kabinetten lijkt er weinig toe te doen. Het grote verschil met vandaag is dat diezelfde overwegingen in ieder regeerakkoord altijd tot meer geld voor cultuur hebben geleid. Het kabinet Rutte I geniet de twijfelachtige eer de eerste regering na WO II te zijn die daadwerkelijk heeft gesnoeid in het cultuurbudget.

De bezuinigingen en het accent op innovatie en creatieve industrie moeten dan ook niet worden opgevat als een trendbreuk. Eerder is het de tijdelijke uitkomst van een continue evolutie en een diep gewortelde overtuiging die de twintigste eeuw heeft gekenmerkt: namelijk de angst voor de massa en de irrationaliteit van het individu en het daaraan verbonden vooruitgangsdelen. Het Nieuwe Instituut moet met andere woorden niet uitsluitend worden gezien als uitkomst van een bezuinigingsmaatregel, maar tevens als het onontkoombare resultaat van een slepende tweestrijd tussen markt en overheid en tussen individu en collectief over de inrichting van onze samenleving.

2.1 Geen Tabula Rasa

Bij de start van Het Nieuwe Instituut waren veel condities al gegeven: standplaats, gebouw, museale rol en organisatie stonden al vast, net als het naar disciplines opgedeelde 'Umfeld'. Iedere nieuwe veronderstelling, iedere vraag, iedere keuze moet worden bemiddeld ten opzichte van de bestaande functies en belangen. Deze combinatie van factoren bepaalt mede de specificiteit van Het Nieuwe Instituut.

De ministeriële opdracht aan dit instituut is dermate breed, dat scherpe keuzes noodzakelijk zijn. Wil dit instituut zijn rol met enige autoriteit kunnen vervullen dan dient Het Nieuwe Instituut zich, voorbij de waan van de actualiteit, te verbinden aan een programmatisch georganiseerde meerjarenagenda. De kwaliteit van Het Nieuwe Instituut schuilt immers in de integrale wijze waarop het zijn erfgoedrol weet te verbinden aan zijn platformtaken en presentatiefunctie. Dat kan alleen op basis van programma's en betekenisvolle partnerships, die over meerdere jaren herkenbaarheid geven en de meerwaarde van het instituut aantonen, zowel voor vakmensen als voor een algemeen publiek.

2.2 Grondslagen van Het Nieuwe Instituut

Er zijn twee belangrijke grondslagen van het programma, te weten: 1) de slepende tweestrijd tussen collectief en individu en tussen overheid en markt, en 2) het vraagstuk van conflict dat onontkoombaar aan innovatie is verbonden.

Massa versus Individu

In de Verenigde Staten resulteerde de angst voor de massa en de irrationaliteit van het individu tijdens de 20ste eeuw in een diskwalificatie van de

burger ten gunste van de consument. Consumptiegoederen boden niet alleen een maatschappelijk antwoord op de irrationaliteit van de burger en het verlangen naar bevrediging, in het verlengde van deze als conservatief omschreven ideologie zou de economie bloeien, kon industriële vernieuwing zich voltrekken, werd de massa beheersbaar en zou het individu – in de gedaante van de consument – tot volle wasdom komen.

Dit perspectief op de consument heeft directe consequenties voor het idee van een (parlementaire) democratie en de rol van de overheid en zet de verhouding tussen politiek en economie op scherp.

In Europa kende dezelfde angst een begin en uitkomst in twee wereldoorlogen, beide geworteld in het pleidooi voor vernieuwing en een daaraan verbonden maatschappelijke orde. Terwijl WO I ook wel wordt geduid als de strijd tussen industriële innovatie (Duitsland) en feodalisme (het VK), wordt WO II onder meer gezien als het resultaat van een geperverteerde industriële innovatiemachine. Vervolgens heeft deze oorlog niet alleen geleid tot de ontwikkeling van de Europese Unie, maar ook de noodzaak van representatie door alle burgers van Europa als democratisch grondprincipe versterkt.

De notie van de angst voor zowel het individu als de massa en het evoluerende conflict tussen twee verschillende mensbeelden – consument versus burger – is kortom verbonden met het idee van vernieuwing en vooruitgang.

Innovatie/Niet-Waardevrij

Ieder product, iedere technologie, iedere organisatievorm (zoals de wijze van productie, distributie of consumptie van goederen) is het resultaat van talloze overwegingen, keuzes en afspraken. En is daarom een constructie van verschillende, veelal tegenstrijdige belangen. Innovatie komt niet zonder conflict tot stand. Deze notie dient een plaats te hebben in het huidige debat over innovatie, dat nog te vaak wordt gezien als een serie (technologische) incidenten, waarop de omringende wereld geen invloed uitoefent.

Het vraagstuk van innovatie is nauw verweven met de disciplines architectuur, design en e-cultuur, en staat zelden los van ideologische verschillen, economische belangen en geopolitieke ambities. Daarom dient het door Het Nieuwe Instituut op basis van zijn maatschappelijke, politieke, economische, technologische, sociale en mogelijk ethische implicaties te worden geproblematiseerd. Voorbij de waan van het moment, kan juist deze organisatie een idee van continuïteit en transformatie verbinden aan de notie van innovatie en zowel de evoluerende achtergrond als een radicale breuk met een eerdere periode zichtbaar maken.

Een rijkdom aan mogelijke inhoudelijke thema's dient zich met deze twee grondslagen aan voor het programma van Het Nieuwe Instituut. Denk bij het begrip 'staat' bijvoorbeeld aan de evoluerende positie van de burger, de rol van de overheid en onderwerpen als de verzorgingsstaat, de beide wereldoorlogen, de organisatie van het onderwijs, sport, gezondheid, voedselproductie, het idee van een publieke ruimte, de verschillende architectuurnota's, de ecologische hoofdstructuur, etc. En denk bij 'markt' aan de veranderende rol van de consument, onderwerpen als lifestyle, het huiselijke interieur, privacy, gentechnologie, mode, Vinex, mobiliteit, etc. Zonder heel concreet te worden tekenen zich al de contouren van het toekomstig programma af.

2.3 Bijzondere positie research

Het Nieuwe Instituut ontleent zijn bijzondere positie ten dele aan de aanwezigheid van een internationaal befaamd architectuurarchief. Deze verzameling documenten, foto's, maquettes, eerste schetsen en persoonlijke aantekeningen is indrukwekkend, maar wil dit archief zijn maatschappelijke waarde en daarmee zijn legitimiteit versterken, dan is ontsluiting – met name voor een groter publiek – een vereiste. Dat vraagt om onderzoek.

In overleg met de afdeling erfgoed is het idee ontstaan het archief een centrale plaats te geven in het functioneren van Het Nieuwe Instituut. Archiefonderzoek wordt verbonden met de lange programmalijnen die het instituut wil volgen. Zo wordt een brug geslagen tussen verleden, heden en toekomst en tussen de verschillende disciplines. Kennisspreiding en kennisontwikkeling, één van de vijf rijkstaken, krijgt zo concreet gestalte.

Op basis van partnerships met kennisinstututen en zogeheten fellows worden rond gezamenlijk gedragen thema's projecten geïnitieerd vanuit de nieuw op te richten afdeling Research & Development. De rol van Het Nieuwe Instituut binnen die verschillende projecten is faciliterend.

Naast academisch onderzoek kan er ook artistiek onderzoek worden gefaciliteerd. De eerste fellow is onlangs gerealiseerd.

De integrale benadering van zowel de verschillende disciplines als de verschillende functies is de basis voor het partnership dat onlangs is aangegaan met de TU Delft. Beide organisaties definiëren samen een onderzoekagenda voor het zojuist opgerichte Jaap Bakema Study Centre, waarvoor de TU de onderzoekers 'aanlevert' terwijl Het Nieuwe Instituut bibliotheek en archief 'ter beschikking stelt'. Dr. Dirk van den Heuvel is aangesteld als hoofd Research.

Het Jaap Bakema Study Centre, gevestigd in Het Nieuwe Instituut, wil zich internationaal profileren en meten aan bijvoorbeeld het studiecetrum van de ETH in Zürich of dat van de CCA in Montreal. Het is belangrijk voor de internationale kennispositie van Nederland en de positionering van beide organisaties, waarbij zowel talentontwikkeling als educatie voorname doelen zijn.

3. Van visie naar programma

De eerste stap naar een integrale werkwijze is de keuze voor een basale driedeling – tijd, ruimte en materialiteit – als ordenend principe. Die is vervolgens vertaald in drie concrete programmaliijnen, die binnen de huidige kunstenplanperiode de agenda, werkwijze en samenwerkingsvormen zullen definiëren: het kalenderjaar, het landschap en het interieur, en de dingen en de materialen.

3.1 Kalenderjaar 2014, 2015, 2016

Als één instituut het vraagstuk van actualiteit dient te problematiseren, dan is het wel Het Nieuwe Instituut. Innovatie is immers per definitie aan de actualiteit gebonden en staat nooit los van het idee van tijdgeest. Vanaf 2014 zal het kalenderjaar zelf de leidraad vormen voor verschillende activiteiten, gekoppeld aan een vraagstuk dat specifiek met dat jaar is verbonden.

In 2014 is het 100 jaar geleden dat WO I uitbrak. Dat gegeven biedt bijzonder veel mogelijkheden voor samenwerking en uitwisseling op zowel nationaal als internationaal niveau. Voor Het Nieuwe Instituut is het gezien de opdracht allereerst aanleiding 100 jaar vooruitgangsgeschiedenis in Nederland te adresseren. In het licht van de Nederlandse neutraliteitspolitiek, leidt Hetty Berens, conservator bij Het Nieuwe Instituut, het onderzoek dat uiteindelijk moet uitmonden in een tentoonstelling met als werktitel 'Neutraal'.

2014 is ook het jaar waarin de architectuur-editie van de Biënnale van Venetië plaatsheeft. Het Nieuwe Instituut is verantwoordelijk voor de invulling van het Nederlandse Paviljoen. Als algemene curator van deze editie heeft Rem Koolhaas Het Nieuwe Instituut benaderd om samen te werken rond het kernvraagstuk '100 jaar vooruitgangsgeschiedenis'. Binnen deze context zijn gesprekken gestart met het Mondriaan Fonds – verantwoordelijk voor de kunst-editie van de Biënnale van Venetië – om gezamenlijk 100 jaar geschiedenis van de Nederlandse bijdrage aan deze oudste Biënnale in kaart te brengen met een tentoonstelling in Het Nieuwe Instituut.

Met behulp van het kalenderjaar kan innovatie per keer worden verbonden met concrete, mondiale gebeurtenissen, waardoor het vraagstuk kan worden gespiegeld aan relevante momenten uit de geschiedenis, de actualiteit en een mogelijke toekomst. In 2015 biedt de Wereldtentoonstelling in Milaan het kader om activiteiten te ontwikkelen rond de symbolische rol van Wereldtentoonstellingen in het uitdragen van innovatie; in 2016 ligt de aanleiding in de Olympische Spelen van Rio de Janeiro. Zo kunnen nieuwe contexten ontstaan voor activiteiten rond bijvoorbeeld talentontwikkeling en internationalisering, en kunnen we verbindingen maken met de statelijke presentaties waarvoor Het Nieuwe Instituut verantwoordelijk is. Een dergelijke thematisering biedt bovendien alle kansen aan te sluiten bij een media-agenda, waardoor de communicatie van het programma van Het Nieuwe Instituut wordt ondersteund.

3.2 Landschap en Interieur

De begrippen Landschap en Interieur zijn de afgelopen decennia bijna alomtvattend geworden, maar toch fungeren ze als dragers voor de tweede programmalijn – juist omdat ze een ruimtelijke context bieden én verregaand ambigu van karakter zijn. Deze ambiguïteit staat immers niet los van een maatschappelijke werkelijkheid. De ooit zo heldere tegenstelling tussen binnen en buiten, tussen privaat en publiek en tussen fysiek en digitaal is goeddeels verdwenen. Beide begrippen bieden Het Nieuwe Instituut de mogelijkheid op de verschillende schaalniveaus van architectuur en design, maar ook transdisciplinair en vanuit de e-cultuur te opereren.

Een belangrijk project voor de komende jaren is het onderzoek naar het Structuralisme. Het gaat hier om een ambitieus meerjarig onderzoeksproject vanuit het Jaap Bakema Study Centre, waarin het archief van Het Nieuwe Instituut en het onderzoeksprogramma van de Afdeling Architectuur van de Faculteit Bouwkunde TU Delft zich hebben verbonden (met andere internationale kennisinstituten). De term Structuralisme wordt in de jaren 70 van de vorige eeuw geïntroduceerd om de naoorlogse kritiek op de moderne architectuur te duiden. Het (Nederlands) Structuralisme, het Engelse New Brutalism en het Japanse Metabolisme zijn de belangrijkste vertegenwoordigers van zowel een kritiek op het modernisme als een verdere uitwerking ervan.

Voor Het Nieuwe Instituut ligt er een belangrijke focus op de relatie met nieuwe maatschappelijke- en productieverhoudingen, voortkomend uit de ambities van de verzorgingsstaat. En in het verlengde daarvan het streven naar democratisering en spreiding van kennis, macht en welvaart. Bovendien kent het Structuralisme transdisciplinair element: de term komt immers voort uit de linguïstiek en antropologie. Hoe is deze kruisbestuiving te begrijpen, die onder meer binnen de wereld van het ontwerp te herkennen is in het werk van Total Design of William Graatsma en Jan Slothouber? Waaruit komt deze voort, wat betekent dat voor de geldigheid van de heersende aannames en wat betekent deze voor de kennistheorie en kennisontwikkeling voor het gehele ontwerpveld in en buiten Nederland?

Voor 2014, 2016 en 2018 zijn thema's gedefinieerd die verschillende perspectieven op de historische rol van het Structuralisme bieden, en deze verbinden met actuele ontwikkelingen, zoals die rond de verzorgingsstaat. Een programma van tentoonstellingen, expert meetings, congressen, onderwijsbijeenkomsten en publicaties maakt het onderwerp toegankelijk voor een gedifferentieerd, internationaal publiek.

Interieur

Net als het landschap wordt het interieur opgevat als een hybride begrip en op meerdere schaalniveaus geadresseerd. Algemene maatschappelijke vraagstukken als de invloed van een digitale cultuur op de privacy tot meer specialistische onderwerpen als de ideologie achter de plattegrond van het privé-interieur zullen hier een rol bij spelen.

Vanuit de ambitie een groter publiek te binden aan dit thema, start het programma in november 2013 met de heropening van Huis Sonneveld. Het interieur van dit schoolvoorbeeld van Het Nieuwe Bouwen is dan verrijkt met bruiklenen en nieuwe aankopen. Huis Sonneveld ondergaat bovendien tweemaal per jaar een artistieke interventie. Ontwerper Richard Hutten bijt het spits af.

Het interieurprogramma begint met twee tentoonstellingen die tot medio 2014 te zien zijn. De centrale tentoonstelling – 1:1/Sets for Erwin Olaf – is gewijd aan de theatrale sets die fotograaf Erwin Olaf voor zijn werk produceert. Hij wordt daarin benaderd als een 19de-eeuwse architect die naast ‘Raum’ ook aandacht geeft aan ‘Bekleidung’.

Met de 1:1 serie, die in 2015 en 2016 wordt vervolgd, wil Het Nieuwe Instituut aandacht geven aan de specificiteit van het interieur als snijpunt van architectuur, design en e-cultuur en tevens stilstaan bij kunsthistorische onderwerpen als het ‘Gesamtkunstwerk’ en maatschappelijke vraagstukken als het actuele belang van het interieur voor architectuur en design in tijden van leegstand.

Het vraagstuk van interieur en privacy is in 2014 de leidraad voor het mediafestival DEAF, dat in samenwerking met V2 uit Rotterdam door Het Nieuwe Instituut wordt georganiseerd.

Tweejaarlijks zal op de kavel van Het Nieuwe Instituut een tijdelijk huis worden opgericht, telkens ontworpen door een Nederlandse ontwerper (architect, modeontwerper, game-developer etc.). Landschap en interieur komen hier perfect samen. Aangezien het huis gelijktijdig opent met de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam (IABR) dient het uitdrukking te geven aan de thematiek van de desbetreffende editie. Maar ook de specifieke locatie van het huis dient mee te wegen. Het eerste huis wordt in 2014 ontworpen door SeARCH en architect Bjarne Mastenbroek.

3.3 De Dingen en De Materialen

De derde programmalijn is De Dingen en De Materialen, een thema dat het object zelf, maar ook uiteenlopende aspecten van de materiële omgeving kan adresseren. Naast de hernieuwde aandacht voor ambacht en de herwaardering van het object, zal het gaan over de huidige cross-overs tussen natuur, wetenschap en creativiteit, onder meer op basis van gentechnologie, zoals in de onlangs geopende tentoonstelling Biodesign (curator William Myers). Rond dit thema werkt Het Nieuwe Instituut aan een meerjarig onderzoek naar de nieuwe verhouding tussen biologie en ontwerp, waarbij uiteenlopende culturele, zakelijke, bestuurlijke en wetenschappelijke partijen worden betrokken.

De Dingen en De Materialen belichaamt niet alleen een eigenstandig interessegebied, het biedt ook een inhoudelijke en thematische link met Landschap en Interieur en de projecten die voortkomen uit de focus op het kalenderjaar. Daardoor kan een gelaagd narratief door alle projecten van Het Nieuwe Instituut worden geweven en komt geen enkele project op zichzelf te staan.

Het thema Drones and Honeycombs combineert de drie programmatische lijnen door in te gaan op actuele innovaties door het defensieapparaat.

Wij kennen de rol van defensie in de uitvinding van het internet, maar wat is de huidige en toekomstige bijdrage van het militair complex aan de burgersamenleving? De invloed van drones op de industrialisering van de landbouw is bijvoorbeeld een meer recent voorbeeld van de rol van defensie als innovatieve kracht.

Zo wordt een directe verbinding gelegd tussen enerzijds 2014 en WO I en de introductie van het vliegtuig, via de innovatieve rol van drones binnen De Dingen en De Materialen naar de invloed op het landschap vanwege een verregaande industrialisering van de voedselproductie.

4. Schaalgroottes: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal

De Nederlandse overheid zal zich de komende periode nader bezinnen op haar rol als belangrijkste financier van de maatschappelijke infrastructuur. Als ondersteunende instelling moet de organisatie zich terdege buigen over de legitimiteit en de financieringsmogelijkheden door de nationale overheid én door gemeentes en provincies, private- en publieke fondsen in binnen- en buitenland, de Europese Unie en natuurlijk bij private partijen als ondernemingen en particulieren. Dat veronderstelt een ondernemende attitude in alle activiteiten van Het Nieuwe Instituut.

Het Nieuwe Instituut zal zich op al die schaalniveaus moeten manifesteren. Lokaal doen we dat nu met een studio die ontwerpers koppelt aan opdrachtgevers rond Rotterdamse vraagstukken, en die inmiddels met het Skatepark aan de Westblaak aan de slag is. (Eu)regionaal kan onze focus op innovatie en overheid zich heel natuurlijk verbinden met belangrijke bestuurlijke thema's zoals de zorg die steeds meer aan lagere overheden worden gedelegeerd. Nationaal zullen wij uiteenlopende rollen spelen, ook op het gebied van erfgoed. Kan bijvoorbeeld het Nationaal Ontwerp Archief verder worden ontwikkeld tot een platform van nationaal belang voor de ontsluiting van archieven voor architectuur, design en e-cultuur? En dan is er nog de internationale profilering.

Internationaal

Het internationaliseringsprogramma van Het Nieuwe Instituut is niet los te zien van eerdere prioriteiten (focus op enkele landen) en instrumenten (het DutchDFA programma). Dat programma is inmiddels beëindigd en het ministeriële beleid is veranderd. Voor ons beleid rond internationalisering is de huidige cultuurbrief leidend.

Afstemming met het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

De middelen voor internationalisering zijn belegd bij het Stimuleringsfonds. Om meerwaarde te genereren voor het veld is afstemming nodig. Het voorstel is de twee statelijke presentaties in Sao Paulo en Shenzhen, waarvoor Het Nieuwe Instituut verantwoordelijk is, als katalysator voor het internationaliseringsbeleid te benutten. Bij de statelijke presentatie op de Biënnale van Venetië, eveneens vallend onder de verantwoordelijkheid van Het Nieuwe Instituut, kan een meer zelfstandige koers worden gevaren. Alle genoemde biënnales zijn overigens uitsluitend gericht op architectuur. Wellicht kan een meer evenwichtige representatie van architectuur, design en e-cultuur binnen het internationale beleid voor de komende kunstplanperiode worden geagendeerd.

Biënnales Sao Paolo en Shenzhen

Het Stimuleringsfonds en Het Nieuwe Instituut delen de ambitie een meerjarig onderzoeksprogramma in zowel Brazilië als China te ontwikkelen. Vaste elementen zijn: een basisprogramma dat door de hoofdcurator in overleg met Het Nieuwe Instituut wordt ontwikkeld; een meerjarig onderzoek op grond van de specifieke context van de biënnale; en een uitwisselingsprogramma aangestuurd door het Stimuleringsfonds. De beoogde continuïteit moet zorgen voor netwerkvorming en kennisuitwisseling tussen Nederland en respectievelijk China en Brazilië.

In Sao Paulo richten de curatoren van Crimson zich op de discussie met lokale betrokkenen over de huidige economische en morele crisis binnen de architectuur. In Shenzhen vormen grootstedelijke vraagstukken de leidraad voor het curatorschap van The Mobile City, waarbij de huidige digitale technologieën een belangrijke rol spelen.

Europa

Met steun van het ministerie van Buitenlandse Zaken en het Stimuleringsfonds, neemt Het Nieuwe Instituut Europa expliciet op in het buitenlandbeleid. Om de internationale legitimiteit van de Nederlandse creatieve industrie te versterken, is een geïntensiverde uitwisseling op institutioneel niveau in Europa van groot belang. In Duitsland wordt een zogeheten netwerkambassadeur aangesteld om Het Nieuwe Instituut te ondersteunen bij het opzetten van projecten met Duitse stakeholders, ondernemingen en kennisinstituten.

Daarnaast wordt op een beperkt aantal Europese locaties gewerkt aan marktverruiming. Het Nieuwe Instituut zal in 2014 bijvoorbeeld projecten ontwikkelen rond strategische Europese beurzen, zoals de Salone del Mobile in Milaan.

Internationaal Bezoekersprogramma

Het Internationaal Bezoekersprogramma is effectief gebleken en wordt dus gecontinueerd. De komende jaren biedt Het Nieuwe Instituut ruimte voor themaprogramma's, dagprogramma's en reguliere uitwisselingsprogramma's. Het is de ambitie deze programma's in samenwerking met internationale en nationale partners te realiseren.

Matchmaking

Het Nieuwe Instituut kan zowel voor architectuur, design als e-cultuur de rol van matchmaker vervullen tussen internationale opdrachtgevers, kenniscentra en Nederlandse ontwerpprofessionals. Het NAI heeft dit middel de afgelopen jaren met succes ingezet voor de architectuursector. Matchmaking kan ook de samenwerking tussen Nederlandse en internationale ontwerpers en professionals bevorderen.

Los van dit beleidsinstrumentarium is er de afgelopen periode veel energie gestoken in de opbouw van de eigen institutionele ruggengraat, wat heeft geleid tot een gezamenlijke Europese subsidieaanvraag met het Design Museum in Moskou en het Design Museum in Londen. Tevens is met partijen uit Frankrijk, Italië, Duitsland, Engeland en Nederland een uitwisseling tot stand gekomen, waarbij de Europese avant-garde en het vraagstuk van sociale, politieke en technologische innovatie uit de vroege jaren zestig centraal staat.

Dergelijke informele vormen van internationale culturele dialoog zijn naast de formele beleidskaders belangrijk voor de internationalisering die Het Nieuwe Instituut voor ogen staat.

Tot besluit

De afgelopen maanden zijn voor Het Nieuwe Instituut ronduit enerverend geweest. Een fusieproces, het realiseren van zo'n tachtig projecten uit de erfenis van de drie organisaties, de ontwikkeling van aanvullend inhoudelijk beleid en de daaraan verbonden netwerken en het bespelen van meerdere locaties in binnen- en buitenland zijn daarvoor indicatief voor de flexibiliteit van de organisatie. Het Nieuwe Instituut kijkt met vertrouwen naar de toekomst die is geworteld in drie domeinen – architectuur, design en e-cultuur – en tegelijkertijd een transdisciplinair karakter zal kennen. Op basis van dialoog met zijn omgeving kan Het Nieuwe Instituut uitgroeien tot een vitale schakel in de culturele basisinfrastructuur.

Guus Beumer
Rotterdam, 31 oktober 2013